

МУЗЕЙНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 069.51(093):327.88((470+571):477)“2014/2017”

© *Богдан ГАЛЬЧИНСЬКИЙ*

КОЛЕКЦІЇ З РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ. ДЖЕРЕЛЬНО-ІНФОРМАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

У статті здійснено аналіз джерельно-інформативного та репрезентативного потенціалу музейної колекції документів (топографічних карт, щоденників, записників, листів, пояснювальних записок тощо) та музейного зібрання нарукавних емблем українських військовослужбовців за темою «Захист суверенітету та незалежності України» на базі предметів з основного фонду колекції Національного музею історії України у Другій світовій війні.

Ключові слова: музейна колекція, джерельно-інформативний потенціал, російсько-українська війна, російська збройна агресія, листи-обереги, нарукавна емблема, символ.

20 лютого 2019 р. виповниться п'ять років від початку російської збройної агресії проти України. Із перших місяців російсько-української війни співробітники Національного музею історії України у Другій світовій війні розпочали комплектування фондів музею артефактами із зони конфлікту для формування колекції за темою «Захист суверенітету та незалежності України».

На сьогодні у фондозбірні музею налічується понад 7200 музейних предметів.

Зібрані впродовж майже п'яти років колекції потребують ґрунтовного вивчення та аналізу їхнього джерельно-інформативного потенціалу.

У межах одного дослідження не можна проаналізувати всі колекції музейних предметів за означеною темою. У пропонованій статті ми розглянемо найбільш інформативні та змістовні – колекції документів та військової символіки.

Детальний хронологічний опис подій війни на Сході України міститься в працях Сержа Марка «Хроніки гібридної війни» та Сергія й Анастасії Глотових «У вогняному кільці. Оборона Луганського аеропорту» [3; 5]. Історія добровольчих підрозділів описується у виданні Катерини Гладкої, Дмитра

Громакова та Вероніки Миронової «Добробати» [1]. Дослідження на тему військової емблематики містяться в монографії Михайла Слободянюка «Сухопутні війська України. Наукова символіка 1992–2012» та праці Максима Хорошунова, Миколи Чмиря та Ігоря Масленникова «Символіка батальйонів територіальної оборони» [4; 89].

Станом на 2018 р. у музейній колекції зберігається понад 240 документів, пов'язаних із подіями російсько-української війни.

Значний дослідницький та репрезентативний потенціал становлять 24 топографічні карти, карти-плани та карти-схеми, які дають можливість студіювати райони бойових дій на Сході України, місця дислокації окремих підрозділів та ліній розмежування між воюючими сторонами.

На топографічній карті Донецької, Луганської та Харківської областей України, а також Ростовської області Російської Федерації оперативної групи МВС України при штабі АТО містяться відомості про блокпости сил антитерористичної операції та лінію розмежування між Україною й так званими ЛНР і ДНР у 2014–2015 рр. [6]. Карта була в користуванні командування батальйону спеціального призначення МВС «Київ-1».

Бої на українсько-російському кордоні в червні – липні 2014 р. ілюструють топографічні карти міст Шахтарськ і Торез Донецької області та міст Красний Луч і Антрацит Луганської області, які є складником комплексу матеріалів Героя України підполковника Юрія Коваленка, заступника командира 2-го загону 3-го окремого полку спеціального призначення ЗСУ [7; 8]. Карти містять інформацію про район дій бійців 3-го полку та систему кодування у вигляді поділу на квадрати із цифрами та кодованими назвами.

Карти-схеми міст Донецьк і Макіївка та с-ща Піски Донецької області містять детальний план населених пунктів з умовними позначеннями дислокації підрозділів [9; 10]. Карти були в користуванні майора Станіслава Мальця, командира роти 11-го окремого мотопіхотного батальйону ЗСУ, під час перебування підрозділу на позиціях у районі шахти «Бутівка-Донецька» та населених пунктів Zenit, Опитне, Піски на початку 2015 р.

На топографічній карті населених пунктів Попасна, Стаханов Луганської області та Часів Яр, Артемівськ Донецької області 11-го батальйону територіальної оборони «Київська Русь» ЗСУ позначено межі контрольованої українськими військами території поблизу Дебальцевого восени 2014 р. [11].

Значний інтерес становлять рукописна карта-схема бойових дій 23 серпня 2014 р. в Новоазовському районі та топографічні карти міст Маріуполь, Широкине, Новоазовськ, Талаківка, Седове, Комінтернове Донецької області із комплексу матеріалів добровольчої козацької роти спецпризначення ім. Т.Г. Шевченка [12–14].

Карта-схема містить інформацію про розташування російських та українських сил біля державного кордону на момент вторгнення регулярних частин російської армії на маріупольському напрямі.

Топографічні карти інформують про бої за участю добровольчого підрозділу поблизу м. Маріуполь та в Новоазовському районі Донецької області восени 2014 р.

Про бойові дії на лінії розмежування поблизу міст Торецьк та Горлівка у 2015–2016 рр. свідчать топографічні карти м. Дзержинськ¹ та селищ Гольмівський і Новгородське Донецької області [15–17]. Карти були в користуванні військовослужбовців відповідно 17-го та 34-го окремих мотопіхотних батальйонів 57-ї окремої мотопіхотної бригади ЗСУ.

Потужний емоційний вплив справляють фрагменти розірваної та закривавленої карти населених пунктів Щастя та Вільхове Луганської області, яка була в Героя України сержанта Олега Міхнюка, командира роти 24-го батальйону територіальної оборони України «Айдар» ЗСУ, у момент його загибелі [18].

Цікаву групу документів становлять записники, щоденники та блокноти учасників бойових дій на Сході України. У музейній колекції зберігається 14 одиниць таких документів. За тематикою їх можна поділити на дві підгрупи.

До першої підгрупи можна віднести записи, що є джерелом інформації про бойові дії, побутові та морально-психологічні аспекти життя учасників бойових дій на Сході України.

Записник Героя України підполковника Юрія Коваленка, заступника командира 2-го загону 3-го окремого полку спеціального призначення ЗСУ, містить відомості про діяльність його групи в зоні бойових дій на Донбасі в період від 11 червня до 14 липня 2014 р., зокрема, дані з орієнтування на місцевості, інформацію про населені пункти Луганської та Донецької областей, потреби загону та відомості про бійців [19]. Також є інформація про маршрут та бойові втрати групи.

Боець окремої добровольчої чоти «Карпатська Січ» Микола Тихонов вів щоденник під час свого перебування в районі с-ща Піски Донецької області у грудні 2014 р. та в Донецькому аеропорту 3–4 січня 2015 р. Фрагмент цього щоденника з чотирьох аркушів зберігається у фондах музею [20]. У першій частині записів розповідається про відчуття автора під час перебування на позиціях у с-щі Піски. У другій – описуються умови ведення боїв у Донецькому аеропорту, міститься інформація про офіцера з позивним «Арес», який командував обороною об'єкта, характеризуються дії терористів.

Записник спеціального кореспондента інформаційного відділу редакції збору та обробки інформації з регіонів Центрального друкованого органу Міністерства оборони України «Народна армія» підполковника Тараса Греня містить записи інтерв'ю з учасниками бойових дій у 2015 р., їхні контактні дані та особисті помітки [21].

Записник бійця батальйону спеціального призначення «Донбас» НГУ Шевкета Джанбекова був написаний під час його перебування в полоні на території так званої ДНР у серпні – грудні 2014 р. [22]. Записи містять роздуми автора

¹ 18 лютого 2016 р. м. Дзержинськ перейменовано на м. Торецьк.

про складну історію кримськотатарського народу та історичні паралелі. Документ може допомогти зрозуміти морально-психологічний стан полоненого.

Окремо можна виділити записник сержанта 30-ї окремої механізованої бригади ЗСУ Олександра Ламбурського з текстами власних віршів [23]. Зі слів Олександра, натхнення писати вірші з'явилося в нього після того, як він вижив у бою за с-ще Логвинове на Дебальцівському напрямі 12 лютого 2015 р.

Записники другої підгрупи представлені нотатками, пов'язаними з професійною майстерністю українських військовослужбовців та її вдосконалення. Ці записи можуть бути об'єктом дослідження стану боєздатності українських силових підрозділів, рівня підготовки військовиків та відповідність цієї підготовки вимогам ведення війни в реаліях початку ХХІ ст.

Записник Героя України капітана Олександра Лавренка, командира танкової роти 93-ї окремої механізованої бригади ЗСУ, містить особистий план роботи командира [24].

Записник солдата Віктора Гуменюка, снайпера 11-го окремого мотопіхотного батальйону ЗСУ, був ним власноручно зброшурований для ведення записів із вдосконалення снайперської майстерності [25]. У записах старшого солдата Миколи Чижика, снайпера 25-ї окремої повітрянодесантної бригади ЗСУ, представлено снайперські схеми, балістичні таблиці з розрахунку траєкторії польоту кулі, перелік необхідного обмундирування й особистих речей [26].

Записник солдата Анатолія Доценка, розвідника 81-ї окремої аеромобільної бригади ЗСУ, містить нотатки, зроблені під час проходження військового вишколу з підготовки розвідників, зокрема проведення польового виходу, завдань й об'єктів розвідки розвідувального взводу, умовних позначок тощо [27].

Санінструктор 93-ї окремої механізованої бригади ЗСУ Михайло Овсянников, перебуваючи в зоні бойових дій з 2015 до 2017 р., занотовував у своєму записнику інформацію про застосування медичних препаратів, їхнього призначення, дозування та побічних ефектів [28].

Досить інформативну групу рукописних документів становлять 28 одиниць пояснювальних записок, написаних травмованими українськими військовиками лікаря відділення стоматологічної хірургії та щелепно-лицьової хірургії Дніпропетровської обласної клінічної лікарні імені І.І. Мечникова Олексію Комку, про обставини свого травмування [29].

Записки містять різну за ступенем детальності інформацію про бойові дії на території Донецької області, зокрема на українсько-російському кордоні поблизу м. Новоазовськ у вересні 2014 р., а також у районах Донецького аеропорту, селищ Піски, Опитне та Авдіївської промзони у січні – червні 2015 р., міст Горлівка та Дебальцеве в лютому 2015 р., поблизу міст Мар'їнка у червні 2015 р. та Волноваха в лютому та травні 2015 р.

Документи цієї групи можуть слугувати для дослідження та репрезентації участі в боях підрозділів 28, 30, 53, 72 та 93-ї окремих механізованих бригад, 80 та

81-ї окремих аеромобільних бригад ЗСУ, а також ДПСУ та батальйону спеціального призначення МВС «Дніпро-1».

У пояснювальних записках також описуються причини та обставини небойових травмувань у зоні бойових дій та за її межами.

47 одиниць листів становлять окрему групу документів.

Нелегкий процес пошуку інформації про полоненого на непідконтрольній Україні території та організацію успішного обміну ілюструє ділове листування Олени Жемчугової, дружини Героя України Володимира Жемчугова, з Адміністрацією Президента України, заступником секретаря Ради національної безпеки і оборони України, штабом Антитерористичного центру при Службі безпеки України, Управлінням карного розшуку Головного Управління МВС України в місті Києві, спецпредставником ОБСЄ Тресторонньої контактної групи в Мінську, Міжнародним Комітетом Червоного Хреста, канцелярією Київської Митрополії Української Православної Церкви, Святійшим Патріархом Московським і всієї Русі Кирилом, відділом по взаємодії зі збройними силами та правоохоронними органами Священного Синоду Російської Православної Церкви Московського Патріархату [30–42].

Попри загальну тенденцію початку ХХІ ст. до зменшення рукописного епістолярю та його витіснення електронними засобами комунікації, у музейній колекції зберігається 26 рукописних листів, написаних бійцям у зону бойових дій.

До умовної підгрупи «листи-обереги» можна віднести 19 одиниць епістолярю, написаного дітьми та молоддю і переданими військовослужбовцям волонтерами. Листи зі словами вдячності, підтримки, побажаннями швидкого повернення додому, молитвами за солдата та за мир зазвичай ставали оберегами для солдатів. Такі артефакти ілюструють різносторонні аспекти волонтерського руху в Україні.

Лист школярки молодших класів Софії воїнам АТО зберігав як оберіг солдат 11-го окремого мотопіхотного батальйону ЗСУ Віктор Гуменюк [43]. Лист школяра Руслана був переданий волонтерами зі Львова старшому сержанту 17-ї окремої танкової бригади ЗСУ Леоніду Сухацькому [44].

Молодший сержант 1-ї окремої танкової бригади ЗСУ Дмитро Мінайчев як обереги носив у кишені листи від учнів Ковельської міської гімназії та студентів Рівненського гуманітарного університету [45–50].

У музейній колекції зберігаються «листи-обереги» сержанта 1-го резервного батальйону оперативного призначення НГУ Євгенія Іваненка, солдата 81-ї аеромобільної бригади ЗСУ Володимира Труха, солдата 72-ї окремої механізованої бригади ЗСУ Дмитра Оверченка, бійця полку патрульної служби поліції особливого призначення МВС «Дніпро-1» Костянтина Шрамка та ін. [51–57].

Схожі за змістом листи були передані волонтерами солдату 72-ї окремої механізованої бригади ЗСУ Олександрю Бачинському під час його перебування на лікуванні [58; 59].

Окремо можна вирізнити лист, що був оберегом для старшини 11-го окремого мотопіхотного батальйону ЗСУ Олександра Сидоренка. Вирушаючи в зону бойових дій, він узяв із собою кілька листів, які писав своїй дружині Олені ще у 1993 р., перебуваючи на строковій службі. Один із таких листів нині зберігається в музеї [60].

В окрему епістолярну групу можна об'єднати 4 листи, написані в 2015 р. російськими дітьми з м. Санкт-Петербурга до українців [61–64]. Ці листи отримала українська школярка під час наукової конференції, що відбувалася в Росії, та привезла їх в Україну.

Показовим є зміст одного з них, від учениці 3-го класу Ніки, у якому вона пише, що її мама кожного дня дивиться новини про Україну й плаче. Російська школярка зазначає: «...я не знаю, що таке АТО, але мама каже, що там страшно і наш [російський. – Б.Г.] президент винний у цьому...» [61].

Прикладом моральної підтримки для своїх чоловіків – учасників бойових дій – є листи від дружин і сестер, у яких висловлено почуття смутку через розлуку, гордість, турботу, хвилювання та впевненість у швидке повернення додому.

У колекції музею зберігаються листи від дружин старшому сержанту 2-го батальйону оперативного призначення НГУ Андрію Кобзарю, капітану 72-ї окремої механізованої бригади ЗСУ Андрію Жуку, полоненому терористами так званого ЛНР Герою України Володимиру Жемчугову, а також лист від сестри молодшому сержанту 17-го окремого мотопіхотного батальйону ЗСУ Богдану Островському [65–68].

Одним із найчисельніших музейних зібрань за темою «Захист суверенітету та незалежності України» є військова символіка.

Гібридність російсько-української війни виявляється не лише в протистоянні на полі бою, а й значною мірою в протистоянні ідентичностей. Одним із ретрансляторів власної ідентичності є військова символіка.

Дослідник української військової символіки Михайло Слободянюк у своїй монографії зазначив, що створення власної системи символів є важливим для держави та її збройних сил і є однією із головних ознак її суверенітету [4, 12].

Військова символіка має багатогранну структуру та складається з військової емблематики, геральдики, фалеристики, сфрагістики, вексилології та ін. [4, 10–11].

Об'єктом формування музейної колекції насамперед стають особові військові символи, що використовуються як частина уніформи. Найпоширенішим та змістовним з-поміж атрибутів військової символіки є нарукавні емблеми.

Джерельно-інформативний потенціал колекції таких емблем є цікавим не лише з позицій зв'язку предмета з тими чи іншими подіями війни, а й як ілюстрація змін, які спричинила війна в українському суспільстві.

Російська збройна агресія проти України стала потужним поштовхом для появи великої кількості нових нарукавних символів. Цікаво, що процес появи нових нарукавних емблем у перші роки бойових дій мав багато спільних рис

із подіями відродженої української армії в перші роки незалежності України. У Радянській армії, з частини якої були створені Збройні сили України, власні нарукавні емблеми мали переважно лише роди військ. Поява нарукавних емблем у військових частинах української армії на початку 90-х років ХХ ст. стала наслідком значного піднесення патріотизму серед військовиків усіх рангів.

У перші роки російської збройної агресії, так само як і в перші роки незалежності України, поява нових нарукавних емблем мала стихійний характер і була способом виявлення ставлення до процесів, що відбувалися в країні [4, 75].

На сьогодні в музейному зібранні зберігається понад 200 одиниць нарукавних емблем.

Нарукавна символіка Збройних сил України представлена загальновійськовими емблемами, емблемами родів військ, а також частин і з'єднань підрозділів 25-ї окремої повітрянодесантної бригади; 80 та 95-ї окремих аеромобільних бригад; 28, 30, 72 та 93-ї окремих механізованих бригад; 128-ї окремої гірсько-піхотної бригади²; 1-ї окремої танкової бригади; 36-ї окремої бригади морської піхоти; 54 та 74-го окремих розвідувальних батальйонів; 1129-го зенітно-ракетного полку.

Уже під час бойових дій на Донбасі у складі Збройних сил України були створені нові бойові підрозділи. Із новостворених підрозділів нарукавними емблемами в музейній колекції представлені 57-ма окрема мотопіхотна, 81-ша окрема аеромобільна, 44-та окрема артилерійська бригади та 131-й окремих розвідувальний батальйон.

Інтерес становить група нарукавної символіки батальйонів територіальної оборони, сформованих у структурі Збройних сил України. Історія цих батальйонів знає чимало прикладів героїзму. У 2014–2015 рр. деякі з них брали участь у визволенні населених пунктів Донбасу, тримали оборону на стратегічно важливих напрямках, супроводжували важливі вантажі. Загалом сформовано 31 батальйон територіальної оборони [89, 5–6].

У колекції музею зберігається 32 різновиди нарукавних емблем, що репрезентують історію та бойовий шлях цих підрозділів. Нарукавні емблеми батальйонів територіальної оборони представлені символікою 1, 11, 12, 25 та 34-го підрозділів. Восени 2014 р. на основі більшості батальйонів територіальної оборони були створені окремі мотопіхотні батальйони. Винятком стали 5-й батальйон територіальної оборони «Івано-Франківськ», який був розформований, та 24-й батальйон територіальної оборони «Айдар», який був реорганізований у 24-й окремих штурмовий батальйон. У колекції музею представлена нарукавна символіка 6, 17, 34 та 37-го окремих мотопіхотних батальйонів і 24-го окремого штурмового батальйону.

Оскільки у виборі зовнішнього вигляду нарукавної емблеми батальйони практично не були обмежені, часто сюжети та обрані символи таких емблем є відображенням уявлень бійців про загальнонаціональну та регіональну історію і власну ідентичність [89, 10].

² 1 червня 2018 р. бригада була перейменована на гірсько-штурмову, а також отримала нову символіку.

Нарукавні емблеми – це своєрідна ілюстрація перетворень, що відбувалися від початку війни і в інших силових відомствах країни.

13 березня 2014 р. в. о. Президента України Олександр Турчинов підписав наказ про створення Національної гвардії України [1, 132]. Посилення напруженості в південно-східних областях країни та брак людських ресурсів потребувало залучення до служби в новоствореній гвардії добровольців із числа учасників Революції Гідності. У такий спосіб були сформовані 1-й та 2-й резервні батальйони оперативного призначення, батальйон спеціального призначення «Донбас», 4-й резервний батальйон оперативного призначення «Крук» і загін спеціального призначення «Азов».

У колекції музею добровольчі підрозділи Національної гвардії України представлені нарукавними емблемами 2-го резервного батальйону оперативного призначення, батальйону «Донбас», добровольчого підрозділу «Чорний корпус» та окремого загону спеціального призначення «Азов».

Масово залучалися добровольці до служби в міліцейських підрозділах. З 14 квітня 2014 р. у структурі МВС України було створено 56 підрозділів патрульної служби особливого призначення, сформованих на добровольчій основі, із загальною штатною чисельністю 6700 працівників [1, 305].

У колекції музею представлені нарукавні емблеми батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Полтава», роти патрульної служби міліції особливого призначення «Донецьк-1» та полку патрульної служби міліції особливого призначення «Азов».

Від початку бойових дій частина патріотично налаштованих громадян увійшла до складу неофіційних добровольчих формувань. Участь у бойових діях цих підрозділів у музейній колекції репрезентують нарукавні емблеми добровольчої чоти «Карпатська Січ», Добровольчого Українського Корпусу «Правий сектор», медичного підрозділу «Госпітальєри», Добровольчого батальйону ОУН і Київського козацького полку спецпризначення ім. Т.Г. Шевченка.

Символіка іноземних підрозділів, що брали та беруть участь у боях на боці українських сил, представлена нарукавними емблемами Грузинського національного легіону, Міжнародного миротворчого батальйону ім. Джохара Дудаєва та штурмового батальйону «Шалена зграя».

Трофейні нарукавні емблеми в колекції музею презентовані сімома одиницями зберігання. Зокрема, нарукавними емблемами так званої Новоросії та незаконних збройних формувань, що у різний час діяли на території Луганської області: «Народна міліція ЛНР», «Батальйон Привид», «Народне ополчення Луганщини Олексія Мозгового».

Значний інтерес становлять нарукавні емблеми, що з'явилися як відповідь на антиукраїнську пропаганду Росії. До таких належать емблеми: «Укроп», «Кіборг», «Каратель», «Київська хунта» та ін.

Термін «Укроп» – неологізм, який уперше був застосований російським терористом та диверсантом Ігорем Гіркіним під час радіоперемовин із бойовиками

так званих ДНР і ЛНР для означення українських військовиків. Згодом термін використовувався російською пропагандою як загальна назва українців, які не підтримували ідей «руського міра».

У 2014–2015 рр. серед громадян України термін набув популярності, став використовуватися з іншим, позитивним, значенням та як саркастична відповідь на російську пропаганду.

Предметним втіленням цього неологізму стала нарукавна емблема із зображенням суцвіття укропу. Емблема отримала власне тлумачення – «Укроп» розшифровувався як «Український опір», а рослина стала символом, що відлякує «шкідників» [сепаратистів і терористів. – Б.Г.] української держави.

Невдовзі емблема із зображенням укропу була взята однією із політичних партій як власна символіка, унаслідок чого стрімко втратила популярність серед військовиків і цивільного населення.

У колекції музею зберігаються різновиди нарукавних емблем «Укроп» військовослужбовців Збройних сил України – воїнів 8-го окремого полку спеціального призначення: Героя України старшого лейтенанта Євгенія Зеленського та сержанта Василя Лаврися; сержанта 81-ї окремої аеромобільної бригади Андрія Репняка; солдата 93-ї окремої механізованої бригади Сергія Хлібця; молодшого сержанта 74-го окремого розвідувального батальйону Романа Гребенюка; старшого сержанта 12-го окремого мотопіхотного батальйону Леоніда Проводенка, бійця батальйону особливого призначення МВС «Київ-1» та військового кореспондента підполковника Тараса Греня [69– 77].

Появу в українській мові слова «кіборг» у значенні «захисник Донецького аеропорту» та однойменної нарукавної емблеми також забезпечили проросійські бойовики. Намагаючись виправдати свої невдачі під час захоплення Донецького аеропорту, терористи нарекли українських військовиків «кіборгами» [2]. Досить швидко цей термін був підхоплений і розтиражований вітчизняними засобами масової інформації. А невдовзі зусиллями волонтерів було створено декілька варіантів нарукавних емблем «кіборг». У музеї зберігаються різновиди нарукавних емблем «кіборг» учасників оборони Донецького аеропорту, військовослужбовців 81-ї окремої аеромобільної бригади ЗСУ Олександра Скиби, молодшого сержанта Руслана Боровика, солдатів Олександра Михайлюка та Артемія Коваленка [78–81].

Такою самою іронічною відповіддю російській інформаційній війні стали нарукавні емблеми «каратель» та «київська хунта». У музеї зберігаються два різновиди емблеми «каратель» військовослужбовців ЗСУ: молодшого сержанта 74-го окремого розвідувального батальйону Романа Гребенюка та сержанта 34-го окремого мотопіхотного батальйону Дмитра Борисенка, а також емблема «київська хунта» старшого сержанта 12-го окремого мотопіхотного батальйону ЗСУ Леоніда Проводенка [82–84].

Простота та доступна технологія виготовлення нарукавної емблеми призвели до того, що власні нарукавні символи стали виготовляти для рот та

взводів військових підрозділів. Саме такі емблеми часто мають власну назву, а також використовуються як пам'ятні або як почесна відзнака для бійця.

До таких належить нарукавна емблема 3-ї роти 11-го окремого мотопіхотного батальйону ЗСУ із власною назвою «Шахта Бутівка». Узимку та навесні 2015 р. цей район став місцем запеклих боїв за участі бійців зазначеного підрозділу. У музеї зберігається нарукавна емблема «Шахта Бутівка» старшини 11-го батальйону Олександра Сидоренка [88].

Схожі характеристики мала нарукавна емблема взводу 17-го окремого мотопіхотного батальйону «Майорські Джедаї 0-17». Улітку 2015 р. під час захисту позиції на «нулі» [на передовій лінії. – Б.Г.] у с-щі Майорськ Донецької області бійці підрозділу жартівливо назвали себе «Майорські Джедаї». Назва пішла від персонажів фільму «Зоряні війни» – рицарів-миротворців, які жили за військовими традиціями та кодексом честі. У колекції музею зберігаються нарукавні емблеми старшого сержанта 17-го батальйону Дмитра Годзенка [85].

Як почесну відзнаку бійці 34-го батальйону територіальної оборони ЗСУ використовували нарукавну емблему «Рота Майстерюка». Емблема названа на честь першого командира батальйону – підполковника Романа Майстерюка (по смертно), який загинув 21 липня 2014 р. у бою поблизу м. Торецьк Донецької області. У музеї зберігаються різновиди таких емблем: командира роти 34-го батальйону старшого лейтенанта Романа Кулеші та волонтера, яка допомагала, зокрема, і 34-му батальйону, Ірини Довгань [86; 87].

Загалом проаналізовано 240 одиниць документів та більш ніж 200 одиниць нарукавних емблем із музейної колекції за темою «Захист суверенітету та незалежності України».

Зазначені колекції мають значний джерельно-інформативний потенціал та можуть бути використані для репрезентації не лише бойових дій на території Луганської та Донецької областей, а й ілюструвати інші аспекти російсько-української війни, зокрема інформаційну війну та способи протидії, волонтерську діяльність, формування нової армії тощо.

Колекція документів має неабиякий дослідницький інтерес, оскільки може сприяти поглибленому вивченню окремих епізодів бойових дій на Сході України.

Нарешті колекція нарукавної символіки відбиває зміни в політичних поглядах і свідомості громадян України.

Джерела та література:

1. *Добробати / Гладка К., Громаков Д., Миронова В. та ін. – Харків: Фоліо, 2017. – 325 с.: іл.*
2. *Слово «кіборги» словник назвав словом року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/26779804.html>. – Назва з екрана.*
3. *Серж Марко. Хроніка гібридної війни. – К.: Альтерпрес, 2016. – 236 с.: іл. 16 с.*
4. *Слободянюк М.В. Сухопутні війська України. Наружна символіка 1992–2012. – Львів: Астролябія, 2017. – 286 с.*

5. У вогняному кільці. Оборона Луганського аеропорту / Сергій Глозов, Анастасія Глозова, Анастасія Воронова. – Харків: Фоліо, 2018. – 540 с.: іл.
6. Фонди Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс (Далі – НМІУДСВ). – КН-268712. – Д-68317.
7. Фонди НМІУДСВ. – КН-270776. – Д-69249.
8. Там само. – КН-270777. – Д-69250.
9. Там само. – КН-270057. – Д-68947.
10. Там само. – КН-270056/1, 2. – Д-68946/1,2.
11. Там само. – КН-268759. – Д-68319.
12. Там само. – КН-270838. – Д-69254.
13. Там само. – КН-273718. – Д-70164.
14. Там само. – КН-273719. – Д-70165.
15. Там само. – КН-270883. – Д-69273.
16. Там само. – КН-271037. – Д-69281.
17. Там само. – КН-271038. – Д-69282.
18. Там само. – КН-260100. – Д-63816.
19. Там само. – КН-270763. – Д-69245.
20. Там само. – КН-266344. – Д-67474.
21. Там само. – КН-269520. – Д-68645.
22. Там само. – КН-262866. – Д-65672.
23. Там само. – КН-271550. – Д-69422.
24. Там само. – КН-269183. – Д-68471.
25. Там само. – КН-265655. – Д-67103.
26. Там само. – КН-266927. – Д-67701.
27. Там само. – КН-267202. – Д-67728.
28. Там само. – КН-274293.
29. Там само. – КН-273360 – КН-273387. – Д-69998 – Д-70025.
30. Там само. – КН-270620. – Д-69214.
31. Там само. – КН-270621. – Д-69215.
32. Там само. – КН-270615. – Д-69209.
33. Там само. – КН-270617. – Д-69211.
34. Там само. – КН-270612. – Д-69206.
35. Там само. – КН-270613. – Д-69207.
36. Там само. – КН-270614. – Д-69208.
37. Там само. – КН-270611. – Д-69205.
38. Там само. – КН-270616. – Д-69210.
39. Там само. – КН-270623. – Д-69216.
40. Там само. – КН-270606. – Д-69200.
41. Там само. – КН-270608. – Д-69202.
42. Там само. – КН-270607. – Д-69201.
43. Там само. – КН-265656. – Д-67104.
44. Там само. – КН-262828. – Д-65644.
45. Там само. – КН-268287. – Д-68144.
46. Там само. – КН-268288. – Д-68145.
47. Там само. – КН-268289. – Д-68146.
48. Там само. – КН-268284. – Д-68141.
49. Там само. – КН-268285. – Д-68142.
50. Там само. – КН-268286. – Д-68143.

51. Там само. – КН-271344. – Д-69347.
52. Там само. – КН-271345. – Д-69348.
53. Там само. – КН-271343. – Д-69346.
54. Там само. – КН-272944. – Д-69880.
55. Там само. – КН-272945. – Д-69881.
56. Там само. – КН-274210. – Д-70384.
57. Там само. – КН-274048. – Д-70314.
58. Там само. – КН-269016. – Д-68428.
59. Там само. – КН-269017. – Д-68429.
60. Там само. – КН-264283. – Д-66550.
61. Там само. – КН-265239. – Д-66906.
62. Там само. – КН-265240. – Д-66907.
63. Там само. – КН-265241. – Д-66908.
64. Там само. – КН-265242. – Д-66909.
65. Там само. – КН-266977. – Д-67720.
66. Там само. – КН-269216. – Д-68477.
67. Там само. – КН-270629. – Д-69219.
68. Там само. – КН-270885. – Д-69274.
69. Там само. – КН-264545. – РТ-3707.
70. Там само. – КН-270953. – РТ-4343.
71. Там само. – КН-271200. – РТ-4493.
72. Там само. – КН-266965. – РТ-3860.
73. Там само. – КН-269533. – РТ-4079.
74. Там само. – КН-271092. – РТ-4423.
75. Там само. – КН-271093. – РТ-4424.
76. Там само. – КН-262651. – РТ-3667.
77. Там само. – КН-269515. – РТ-4074.
78. Там само. – КН-264494. – РТ-3702.
79. Там само. – КН-269039. – РТ-4008.
80. Там само. – КН-270910. – РТ-4325.
81. Там само. – КН-271021. – РТ-4382.
82. Там само. – КН-269532. – РТ-4078.
83. Там само. – КН-270816. – РТ-4282.
84. Там само. – КН-271101. – РТ-4431.
85. Там само. – КН-269884/1, 2. – РТ-4110/1,2.
86. Там само. – КН-271340. – РТ-4516.
87. Там само. – КН-273971. – РТ-4790.
88. Там само. – КН-264296. – РТ-3690.
89. Хорошунов М., Чмир М., Масленников І. Символіка батальйонів територіальної оборони / Symbols of the territorial defense battalions. – К. 2018. – 80 с.

© *Богдан ГАЛЬЧИНСКИЙ*

КОЛЛЕКЦИИ РОССИЙСКО-УКРАИНСКОЙ ВОЙНЫ. ИСТОЧНИКО-ИНФОРМАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ

В статье осуществлен анализ источникo-информациoнного и репрезентативного потенциала музейной коллекции документов (топографических карт, дневников, записных книжек, писем, объяснительных записок и т. д.) и музейного собрания нарукавных эмблем украинских военнослужащих по теме «Защита суверенитета и независимости Украины» на базе предметов из основного фонда коллекции Национального музея истории Украины во Второй мировой войне.

Ключевые слова: музейная коллекция, источникo-информациoнный потенциал, российско-украинская война, российская вооруженная агрессия, письма-обереги, нарукавная эмблема, символ.

© *Bohdan HALCHYNSKYI*

COLLECTIONS FROM THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR. SOURCE AND INFORMATIVE POTENTIAL

The article analyzes the source, informative and representative potential of the museum's collection of documents (topographical maps, diaries, notebooks, letters, explanatory notes, etc.) and a museum collection of shoulder sleeve insignias of Ukrainian servicemen on the topic "Protection of sovereignty and independence of Ukraine" on the basis of items from the main fund collection of the National Museum of the History of Ukraine in the Second World War.

Keywords: museum collection, source and informative potential, Russian-Ukrainian war, Russian military aggression, letters-charms, shoulder sleeve insignia, symbol.